

*Людмила Володимирівна Фірсова,
проф. кафедри ЮНЕСКО “Філософія людського
спілкування” та соціально-гуманітарних дисциплін,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка*

ПОНЯТТЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В СОЦІОГУМАНІТАРНОМУ ДИСКУРСІ

В сучасному науковому світі термін «критичне мислення» неоднозначно сприймається в різних сферах в залежності від мети досліджень та рішенні поставлених задач. В « Концепції розвитку громадянської освіти в Україні» критичне мислення визначене як одне з пріоритетних завдань, характерними ознаками якого є здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб; здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення.[1] У «Всесвітній декларації про вищу освіту для ХХІ століття» критичне мислення розглядається як новаторський підхід в сфері освіти та як необхідна навичка сучасної людини, яка безпосередньо пов'язана з науковою діяльністю. Мова йде про взаємозв'язок критичного та креативного мислення, так як формування нових ідей це завжди критика старих [2]. Існує безліч уявлень щодо критичного мислення, які напрацювала історія філософії. Це майєвтика Сократа, логіка Аристотеля, скептицизм Пірона, раціоналізм Декарта, критицизм Канта, ідеї відкритого суспільства Поппера. Представник Франкфуртської критичної школи Ю. Хабермас вважав, що критичне мислення – це філософський підхід, який можна запровадити як в сфері освіти як ефективну раціональну комунікацію, так і використовувати в психологічних та соціологічних дослідженнях. Виникла потреба дослідження феномена «критичного мислення» для ефективного його використання. При всій різноманітності дефініцій критичного мислення можна виділити основні його смисли (риси). Серед

основних навичок критичного мислення є здатність до аналітичного та логічного мислення, вміння оцінювати та рефлексувати, аргументувати, приймати незалежні рішення. В сучасній соціокультурній ситуації в умовах перенасиченості інформацією необхідним є вміння її сприймати, аналізувати та оцінювати. Інформація, таким чином, є відправним пунктом критичного мислення. Завдяки критичному мисленню процес пізнання стає неперервним та продуктивним. Мова йде про вміння працювати з різною інформацією, осмислювати її. Це не навчання людей думати, а навчання використовувати ресурси свого розуму. Критичне мислення розпочинається з виявлення проблем, які необхідно вирішити на основі зібраних даних, проводячи аналіз текстів та альтернативних точок зору, використовуючи можливості колективного обговорення. Проблемний підхід дає змогу практичного використання накопичених знань.

Основоположник концепції критичного мислення Дж. Дьюї вважав, що критичне мислення розпочинається з постановки проблеми та пошуку шляхів її вирішення. В своїх роботах «Як ми думаємо», «Демократія та освіта» він називає критичне мислення методом інтелектуальної освіти, який сприяє виживанню нашої цивілізації. Критичне мислення ґрунтується на переконливій аргументації. Аргументація включає в себе тезу, докази, статистичні дані. Будь-яку одержувану зовні інформацію людина перш за все пропускає через власне „я” (відчуття, уявлення), створює своє бачення, свою картину того чи іншого предмета. Саме на цьому етапі починає формуватися індивідуальний особистісний підхід людини до пізнання світу, джерелом якого є життєвий досвід, здоровий глузд, професійне бачення. Критичне мислення не тільки індивідуальне, але і соціальне явище. Ми уточнюємо свою позицію в процесі обміну думками з другими людьми в процесі діалогу та дискусії. І. Кант вбачав в освіті надію людства на досконалість як окремого індивіда, так і людського роду. Освіта залучає людство до свободи, так як свобода це - можливість та здібність жити своїм розумом. Кант цінував свободу думки, тому що завдяки їй «народ становиться поступенно более способным к свободе действий». [3, 35].

В американських та британських університетах ще у 80-х роках, а в європейських країнах у 90-х минулого сторіччя критичне мислення стало пріоритетом освітніх програм. В останні роки ідеї критичного мислення поширилися в Україні і на пострадянському просторі. Це не тільки дослідження присвячені проблемі розвитку критичного мислення, але і навчальні програми в університетах, підручники та методичні посібники. Українські автори враховують апробований досвід США та Канади в викладанні курсів критичного мислення та адаптують його до наших інтелектуальних традицій. При цьому різні автори по-різному характеризують критичне мислення - як метод, методику, технологію, особливу соціальну практику, філософський підхід або ідеологію. Це пояснюється тим, що критичне мислення базується на результатах міждисциплінарних досліджень, що включають дослідження в області історії філософії, психології, соціології, теорії масових комунікацій, риторики, логіки, дискурсного аналізу. Автор першого підручника по критичному мисленню в Україні харківський професор А.В. Тягло поєднує в учбовому курсі елементи формальної та неформальної логіки та доповнює матеріалами стосовно креативного мислення, комунікації в області науки. На його думку, навчальний курс логіки з елементами критичного мислення відповідає потребам студентів-першокурсників як закріплення знань правильного мислення, а курс критичного мислення на основі логіки доцільно викладати магістрантам. [5]

Мета курсів критичного мислення – це ознайомлення студентів з формами та прийомами раціонального пізнання, створення у них уявлення про логічні методи та підходи, які використовуються в області їх професійної діяльності, формування практичних навичок раціонального та ефективного мислення. Доречно не тільки створювати окремі учбові курси критичного мислення, але розвивати елементи критичного підходу у викладанні різних академічних дисциплін.

Література

1. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-p#Text> (дата звернення 20.10.20)
2. Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века. - Париж: Конференция ЮНЕСКО, 1998. ст.9.
3. Кант И. Ответ на вопрос: что такое Просвещение? // Соч. в 6-ти тт. – М., 1966. Т.6.
4. Ивунина Е.Е. О различных подходах к понятию «критическое мышление» / Молодой ученый, 2009, № 11. –С. 170-174.
5. Тягло А.В. Критическое мышление: проблемы мирового образования XXI века / А.В.Тягло, Т.С.Воропай. — Харьков, 1999. — С. 5–10.

УДК 351:308:930.2](091)

Юрій Дмитрович Древаль,

д-р держ. упр., проф., професор кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки, Національний університет цивільного захисту України

Леонід Михайлович Лінецький,

канд. іст. наук, доц. кафедри ЮНЕСКО “Філософія людського спілкування” та соціально-гуманітарних дисциплін, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ СТУДІЙ

Проаналізовано питання актуалізації історичної спадщини в сучасних суспільствознавчих дослідженнях. Обґрунтовано положення щодо предметного поля таких досліджень, яким має охоплюватися складна сукупність ідей, традицій, звичок, теорій та практик минулих часів.

Ключові слова: історія, історична спадщина, колективна пам’ять, міждисциплінарний підхід, публічна історія.